

SKOLORNA I VÄSTERFÄRNEBO UNDER SENARE DELEN AV 1900-TALET

I äldre tid var skolans roll i samhället ute på landet som här i Västerfärnebo av liten betydelse, i varje fall om man skulle höra på bönderna, som helst ville att barnen skulle vara hemma på gårdarna som en billig arbetskraft. De byskolor som ändå kom till stånd hade som lärare ofta gamla kvinnor, avskedade soldater och andra personer som inte orkade med arbete ute på åkrarna.

Sedan beslutet om en allmän folkskola från 1842 fattades kom ofta skolfrågorna och framför allt placeringen av dessa nymodigheter att ta en stor plats i kommunernas lokala debatter. Man ifrågasatte till och med behovet också flera år efter att beslutet om en allmän folkskola hade fattats. Men skulle det finnas en skola så var det ett villkor att den skulle ligga i den egna lilla byn. Det var ofta stridigheter mellan olika grupper i fullmäktige innan man kom till beslut, men barnantalet räckte ju inte för skolor överallt utan man måste kompromissa.

Fram till tiden för andra världskriget fanns i alla fall små skolor under kortare eller längre perioder i många av socknens byar. Längst i norr fanns Rosshyttan och Häggebäcken och lite längre söderut fanns ju skolor i Västerbykil och Lasjö.

I Nötmarken och Viggerne fanns också skolor och går man därifrån söderut kunde man komma till Åsens och Salbo skola. I kyrkbyn fanns förstås kyrkskolan och Vangsbro men också längre västerut fanns det skolor i Norr Hörende, Nystnäs och Fors. Längst i söder fanns det en skola i Sör Gerdsbo.

Dokumentationen av skolorna i Västerfärnebo i äldre tid är tämligen god. De som är intresserade av skolorna i Västerfärnebo från 1600-talet och fram till ca 1950 kan lyssna till en bandinspelning (rullband) med överläraren Martin Rimskog som berättar. Inspelningen är gjord 1970. Bandet finns bevarat i Hembygdsföreningens arkiv.

Som exempel på skriftlig dokumentation kan nämnas "Västerfärnebo, en sockenskildring" från 1951 och de olika böckerna om byar i socknen som Norr Salboboken, Mälbyboken, Kilboboken och Boken om Hedåker.

Att kyrkans inflytande i skolan var stort kan man bl.a. se i följande "Skolreglemente för Väster Färnebo skoldistrikt" som stadfästes av domkapitlet. Bilaga 1. Men att kyrkan och religionen spelat en stor roll också senare visas av att man vid nybyggnad av klassrum för enhetsskolan drygt femtio år senare utrustade dem med tramporglar för att man skulle kunna ha morgonbön med psalmsång till levande musik.

Tiden efter andra världskriget är svårare att få ett samlat grepp om, då de små bygdeskolorna lades ned och ersattes av större skolor dit eleverna transporterades med skolskjutsar. Vid ett möte med Hembygdsföreningen på senhösten 2009 diskuterades problemen med att det börjar bli ont om folk som fortfarande minns hur det var förr. Man beslöt att försöka samla in foton från de olika små bygdeskolorna och om möjligt också få namnen på de lärare och elever, som är med på skolfotona. Ett försök till sammanfattning av utvecklingen inom skolområdet från folkskolan via försöken med enhetsskolan till dagens grundskola skulle också göras och det här är

ett resultat av detta arbete.

En plan för centralisering av skolorna kom under 1940-talet. Problemen dryftades redan 1943. Behov av nya större lokaler fanns och 1945 tillsattes en byggnadskommitté.

Man skulle satsa på Kyrkbyn, Västerbykil och Salbohed. Från 1947 tillsattes en överlärartjänst för hela socknen och den tjänsten gick till Martin Rimskog. Året efter d.v.s 1948 infördes ett sjunde skolår och man delade socknen i två upptagningsområden, där ungdomarna i södra delen fick gå i Salbohed medan de från norra sockendelen till en början måste gå i lokaler vid Norra Mejeriet eftersom inga andra lämpliga lokaler fanns. Eftersom avstånden till skolorna i vissa fall blev långa, i varje fall för eleverna i klass 7, blev behoven av skolskjutsar allt större. Tidigt kom linjer som Örsingsbo-Salbo, Lasjö-Kilbo, Rossnyttan-Viggarne-Kilbo-Häggebäcken och Norr Hörende-Fors-Vangsbro-Kyrkskolan. Behovet av lagad skolmat ökade också men medförd matsäck var det vanliga och det skulle dröja till mitten av 50-talet innan allmän skolbäspisning var genomförd.

Planerna på skolbyggena var långt gångna då den nya organisationen med storkommuner kom, och byggnadsritningar mm måste göras om.

Försöksverksamhet med enhetsskola hade på sina håll i landet pågått sedan 1949, men den genomfördes inte helt förrän 1962.

1955-56 fick folkskolan en ny undervisningsplan. 1958f örbjuds aga i folkskolan.

I slutet av 60-talet genomförs du-reformen i skolan och 1968 var det dags för 5-dagars vecka i skolan.

Högstadiet vid Centralskolan i Västerfärnebo har under åren haft både sina goda år och mindre goda. Elevunderlaget har ibland ansetts vara för litet för att det ska vara acceptabelt ur ekonomisk synvinkel och det har ibland blivit nödvändigt med tillskott av elever från andra håll. Detta har varit särskilt tydligt under de senaste tio åren då elever tillkommit från både Möklinta och Ransta.

Speciellt under 60-talet ansågs skolan vara mycket bra. Samarbetet med lärarhögskolan i Uppsala fungerade och var intensivt. Metodiklektorer därifrån var ofta här och lärarkandidater fick göra praktikperioder på skolan. Detta gällde framför allt inom moderna språk. Ett exempel på detta var att det i april 1966 kom besökande från Skolöverstyrelsen, Länskolnämnden och en grupp engelska journalister och skolfolk för att studera hur skolan bedrev undervisning i språk i sammanhållna klasser. Detta var i samband med att man i England stod i begrepp att också införa en enhetsskola och ville se hur man kunde få det att fungera i praktiken.

Ett s.k. språkklubb, dvs ett rum med ett flertal bandspelare försedda med headset var ett för sin tid mycket modernt inslag i språkundervisningen. På detta sätt kunde man individualisera undervisningen så att varje elev kunde arbeta i sin egen takt och efter egen förmåga, i varje fall var detta tanken med denna form av undervisning. En grupp elever kunde klara sig själva medan läraren kunde ägna sig åt mera intensiv muntlig undervisning av en grupp i klassrummet medan en tredje grupp fick arbeta

med skriftliga uppgifter. Tyvärr fungerade systemet rätt dåligt i praktiken. Det var ofta problem med bandspelarna och det var ont om färdigt material som var möjligt att köpa så lärarna fick själva svara för inspelningar som var pauserade, så att eleverna kunde läsa in sina svar på uppgifter och direkt få ett svar på bandet och höra om man sagt rätt. Vid utvärderingar gjorda med eleverna var många positiva i princip till att det gick att gå fram i sin egen takt, men också de duktigaste eleverna tyckte att de gick miste om den sociala kontakten genom att de satt i ett annat rum än resten av klassen.

Vid den här tiden fanns fortfarande Länskolnämnden som var mycket intresserade av olika experiment som kunde underlätta individualisering så att varje elev tillgodoseddes med undervisning på rätt nivå och i rätt mängd. Olika konsulenter besökte ofta skolan för att hämta tips att vidarebefordra till andra skolor och vi fick i vår tur information om vad som gjordes på andra håll i länet.

En skola som utmärkte sig genom ett arbetssätt som innebar en årskursblandning av elever var KILBO, vars experiment inom detta område får anses vara mycket lyckade. Man började med lågstadiet redan i början av 80-talet och fortsatte sedan med mellanstadiet. Till en början var detta nästan en nödvändighet på grund av mycket skiftande elevantal i årskurserna och med denna metod kunde man utjämna skillnaderna. Framför allt har dock eleverna fått en social förmåga att umgås med både äldre och yngre som har visat sig vara mycket värdefull.

Sigge Hedkvist